

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ
Книга 2 – ГЕОГРАФИЯ
Том 115–116

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF GEOLOGY AND GEOGRAPHY
Book 2 – GEOGRAPHY
Volume 115–116

ЕКОТУРИЗЪМ В РИЛО-ПИРИНСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН (АНАЛИЗ НА ТУРИСТИЧЕСКОТО ТЪРСЕНЕ)

МАРИЯ ГЕОРГИЕВА

Катедра География на туризма
e-mail: m.georgieva@gea.uni-sofia.bg

Maria Georgieva. ECOTOURISM IN THE RILA-PIRIN TOURIST REGION (ANALYSIS OF TOURIST DEMAND)

This article traces and analyzes the tourism demand on the territory of the Rila-Pirin tourist region, with particular attention paid to the ecotourism demand. The study is based on both statistical information and information collected from two stakeholder groups regarding demand – tourists on site at the destination and tourists outside the destination (potential tourists). The study specifies the basic principles and characteristics of ecotourism. It tests them based on the views of stakeholders, which helps measuring the actual demand of ecotourism in the study area.
Keywords: ecotourism, tourism demand, stakeholder’s feedback, Rila-Pirin tourist region

УВОД

Динамичните промени в развитието на обществото от последните десетилетия, процесите на урбанизация и технологизация водят до все по-осезаема нужда от връзка с природата и търсене на автентични преживявания в съхранена среда. От друга страна същите тези процеси водят до съществено изменение в природната, културна и социална среда и пораждат нуждата да бъдат опазвани. Комбинацията от тези две тенденции в сферата на туризма се проявява чрез възникването и развитието на екотуризма.

Големият интерес към екотуризма през последните десетилетия, както и възлаганите му големи надежди във връзка с икономическите, социални и екологични ползи, които би могъл да донесе, довеждат до ситуация, в която терминът „екотуризм“ започва да се използва и за назоваване и реклама на дейности, често нямащи общо с основните характеристики на този вид туризъм. Това довежда до сериозни трудности по отношение на измерването както на предлагането, така и на търсенето на екотуризъм.

Този проблем по отношение на екотуризма се наблюдава и в България. Липсата на надеждни и актуални данни както на национално, така и на регионално и местно ниво за обема на туристическо търсене за този вид туризъм е една от пречките пред развитието му. Противоречиви са и данните, изложени в голям брой планови документи на национално и местно ниво по отношение на обема на пазара на екотуризма (Национална стратегия за развитие на екотуризма, 2004; Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България, 2014; Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014–2030 г., общински планове за развитие и др.), където често биват изложени данни от изследвания с неизяснена или ненадеждна методология.

Изучаването на пазара на екотуризма налага нужда от по-добро разбиране на същността на този вид туризъм, както и особеностите на туристите, които го практикуват. Провеждането на актуални изследвания на търсенето на екотуризъм следва да бъде направено след изясняване на основните характеристики на този вид туризъм, спецификите на туристическия продукт на екотуризма, профила на екотуриста и намиране на начини за „търсенето“ му на място в дестинацията.

Целта на настоящата статия е да запълни част от липсващата информация по отношение екотуризма в РПТР, като се опитва да измери реалното екотуристическо търсене в района. Представено е проучване на две групи заинтересовани страни (потенциални туристи и туристи в дестинацията), резултатите от което са изследвани през призмата на изведените в литературата основни характеристики на екотуризма, неговия продукт и профила на екотуриста. Разгледани са и официални статистически данни с цел да се открият основните тенденции в туристическото търсене в района.

ПРИНЦИПИ И ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕКОТУРИЗМА

Терминът екотуризъм се появява през втората половина на ХХ век, като той се заражда от една страна като противовес на масовия туризъм, а от друга се свързва с все по-широко разпространяващото се екологично осъзнаване в обществото през 70-те и 80-те години и свързаните с него екологични движения (Honey, 2008). Както Маринов (1992) отбелязва алтернативните форми на масовия туризъм, част от които е и екотуризмът, възникват в средата на 70-те

години на XX в. като проявление на т. нар. глобално алтернативно движение, насочено към създаване на условия за живот и труд ориентирани към екологичните и хуманни потребности, а не към максимализиране на растежа и печалбите. В научната литература се срещат множество дефиниции за екотуризъм (Wearing and Neli, 1991; Ceballos-Lascurain, 1993; Goodwin, 1996; Honey 1999; Fennel, 2008; The European Ecotourism Labeling Standart, 2009; UNWTO, 2019), които макар да акцентират върху различни аспекти от същността на екотуризма, помагат сравнително ясно да се открие един набор от принципи, на които той се основава. Характеристиките на екотуризма могат да бъдат разделени в четири групи:

1. Характеристики на средата, в която се практикува екотуризмът;
2. Характеристики на въздействието на екотуризма върху средата;
3. Характеристики на връзката турист – среда, в която се развива екотуризмът;
4. Характеристики на екотуристическия бизнес.

Характеристики на средата, в която се практикува екотуризма

Една от най-общоприетите характеристики на екотуризма е, че той включва пътувания до природни територии. Често тези територии са с девствена природа и обикновено са под някакъв вид защита – на национално, международно или локално ниво (Honey, 2008). По-голямата част от разгледаните дефиниции не поставят условие екотуризма да се развива в защитени територии, но те често биват споменавани като една от „съставките“ на екотуризма. Същевременно много дефиниции за екотуризъм (напр. Ceballos-Lascurain, 1993) признават ролята на местната култура като вторична екотуристическа атракция. В крайна сметка фокусът на екотуризма е върху природната среда, но е непрактично и неестествено да се разделят природните и културните атракции в дадена дестинация и в този смисъл екотуризмът следва да се развива в среда, която е относително съхранена както от природна, така и от културна гледна точка.

Характеристики на въздействието на екотуризма върху средата

Екотуризмът се старее да сведе до минимум негативното въздействие върху средата – физическо, социално, поведенческо и психологическо (The European Ecotourism Labeling Standart, 2009). От друга страна екотуризмът следва да осигурява преки финансови ползи, като подпомага набирането на средства за опазване на околната среда, осъществяване на изследвания и образование посредством различни механизми. Екотуризмът трябва да допринася за управлението на защитените територии и да подобрява връзките между местните общности и тези, които стопанисват защитени територии. Същевременно екотуризмът включва местните общности в своето планира-

не, развитие и функциониране, като осигурява ползи за тях и ги овластява (Vjork, 2000, Botrill and Pearce, 1995). Екотуризмът освен да генерира приходи за опазването и управлението на ресурсите, е необходимо да поддържа високо ниво на екологична осъзнатост сред местните и необходимостта от чиста околна среда за развитието на екотуризма.

Характеристики на връзката турист – среда, в която се развива екотуризмът

Екотуризмът следва да създава възможност за образование и интерпретация. Образователният характер на екотуризма е ключов елемент, който го отличава от другите видове туризъм и така че създаването на възможност за образование и интерпретация е ключово за развитието на екотуризъм. Предоставянето на запомнящи се интерпретативни преживявания на посетителите спомага за повишаване на чувствителността им към политическия, екологичен и социален климат на местните общности (The European Ecotourism Labeling Standart, 2009). Изграждането на екологична осведоменост е ключова характеристика на екотуризма и може да окаже влияние върху поведението на посетителите, общността, туристическата индустрия и да подпомогне в дългосрочен план устойчивото развитие на туризма в природните зони. Същевременно екотуризмът уважава и зачита културата на местните общности, спазва социалните норми и подкрепя правата на човека и демократичните движения.

Характеристики на екотуристическия бизнес

Най-често екотуризмът се организира от специализирани туроператори, туристическите групи са малки, партньорите в дестинациите обикновено са малки, местни фирми (UNWTO, 2002). Предприятията в областта на екотуризма би следвало да прилагат т.нар. „зелени“ мерки в своята дейност, като използване на енергия от възобновяеми енергийни източници, ефективно изхвърляне на отпадъци, рециклиране и закупуване на продукти за многократна употреба и други (Vjork, 2000, Botrill & Pearce, 1995). Същевременно високото ниво на обслужване и удовлетвореността на клиентите в унисон с принципите на екотуризма са неразделна част от продукта (The European Ecotourism Labeling Standart, 2009).

ПРОДУКТ НА ЕКОТУРИЗМА

Особеностите на екотуристическия продукт до голяма степен произтичат от характеристиките на екотуризма, както и от характеристиките на екотуриста. Комбинацията от дейности сред запазена природа, фокус върху местните общности и акцент върху обогатяването на туристите и опазването на околна-

та среда отличават продукта на екотуризма от продукта на останалите видове туризъм и са от съществено значение за позиционирането и диференцирането му на пазара.

За успешното разработване и реализация на екотуристическия продукт е от особена важност да се изяснят спецификите на туристическото търсене. Това включва изучаване на нагласите на потенциалните туристи и техните конкретни очаквания по отношение на характеристиките на природната и културната среда, които за тях биха били атрактивни, качествата на настанителната база, набора от дейности, които биха желали да практикуват по време на престоя си в екотуристическата дестинация, взаимоотношенията с местното население и др. (Assenova, 2005).

Според същия източник общото за всички туристи – потребители на екотуристически пакети, е че са склонни да платят по-висока цена, но очакват дейности и услуги с много по-високо качество. Голяма част от туристите очакват настаняването да бъде в малки обекти, притежавани и управлявани от местни жители, също така да им бъдат предоставени добри възможности за информиране, както и за запознаване с местната кухня и продукти.

Международният стандарт за екотуризъм The Green Globe 21 (The Green Globe 21 International Ecotourism Standard, 2004) извежда набор от осем принципа, на които екотуристическият продукт трябва да отговаря:

1. Предоставя възможност туристите лично и пряко да изживеят срещата си с природата (Фокус върху природата).

2. Осигурява възможност за по-голямо разбиране, оценка и наслада при срещата с природата (Интерпретация).

3. Съставен е от най-добрите практики за екологично устойчив туризъм (Практики за устойчивост на околната среда).

4. Допринася директно към опазването на природата (Принос към опазването).

5. Осигурява ползи за местните общности.

6. Екотуристическият продукт е чувствителен към местната култура и предоставя възможност за интерпретация и включване на туристите в дейности, свързани с опознаване на местната култура (Уважение към местната култура).

7. Отговаря на очакванията на туристите (Удовлетвореност на клиентите).

8. Екотуристическият продукт трябва да бъде така рекламиран, че да създава реалистични очаквания в потребителите (Отговорен маркетинг).

Обобщено може да се каже, че няколко са най-важните характеристики на екотуристическия продукт, които го отличават от останалите видове продукти – фокус върху устойчивостта (екологична, социална и икономическа), лично отношение към туриста при по-високо качество и по-високо ценово равнище, възможност за обогатяване, както от информативна, така и от емоционална

гледна точка. Тези специфики на продукта определят и спецификите по отношение на неговото разработване и реализация.

ХАРАКТЕРТИСТИКИ НА ЕКОТУРИСТА

Екотуристите обикновено се различават от останалите туристи, дори и от тези, които понякога посещават същите райони, въз основа на мотивация, образование, участие и поведение. Екотуристите са водени от желание за принос към опазване на околната среда, те са с нагласата да бъдат физически активни, без претенции към комфорта, а възможностите за образование и интерпретация са ключов аспект при избора на дестинация (Bottrill, Pearce, 1995).

Проблема за „модата“ и екотуризма поставят Perkins & Grace (2009), според които туристите, практикуващи екотуризм, е възможно да са част от феномена „еко-продажба“, представляващ мода или маркетингов трик и е напълно възможно тези туристи да нямат реални потребности от екотуризм и мотивите им за избор на този продукт да се отличават от тези на „истинските“ екотуристи. Поради това изясняването на мотивите на екотуриста са от изключителна важност за разбирането на същността на екотуризма.

Анализ на 46 дефиниции за екотуризм от научната литература (Dolnicar & Juvan, 2013) извежда най-споменаваните характеристики на екотуриста:

- Изучава, наблюдава, преживява и изследва околната среда и природата;
- Посещава естествени, отдалечени, защитени и необезпокоявани дестинации;
- Опазва и защитава природата, хората и животните;
- Допринася за благосъстоянието на местната общност;
- Физически активен е, не бяга от предизвикателства и умее да си почива;
- Съзнателен, чувствителен, загрижен и ангажиран към заобикалящата го среда;
- Участва в еко дейности и начинания;
- Общува и се среща с хора със същите интереси;
- Отделя средства и допринася за опазването на естествената среда (природна и културна).

Най-отличителната характеристика е образователното измерение на екотуризма и стремежа на екотуриста да получи знания за заобикалящата го среда, както и да я изучава от първо лице. Другата отличителна черта на екотуриста се отнася до типа дестинация, която посещава (съхранени природни територии). Друга голяма група характеристики се отнасят до желанието му да участва в опазването на средата, която посещава.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Целта на проучването е да проследи и анализира туристическото търсене в Рило-Пирински туристически район (РПТР), като специално внимание е отделено на търсенето на екотуризъм, разгледано чрез спецификите на продукта на екотуризма и характеристиките на екотуриста.

Обект на изследване е Рило-Пиринският туристически район в границите, определени от Концепцията за туристическо райониране на България (2015). В Концепцията екотуризмът е един от шестте специализиращи вида туризъм за района. Предметът на изследване е търсенето на екотуризъм на територията на Рило-Пирински туристически район, което е разгледано от гледна точка на две групи заинтересовани страни – туристи извън дестинацията (потенциални туристи) и туристи на място в дестинацията. Разгледано е и общото туристическото търсене в района, според официални статистически данни.

Основните въпроси, на които се стреми да отговори това изследване са свързани с параметрите на туристическото търсене и свързаните с него възможности и ограничения по отношение на търсенето на екотуризъм в района. Наборът от изследователски въпроси включва: Какви са количествените измерения и териториалните особености на туристическото търсене в РПТР?; Какви са основните мотиватори при избора на дестинация сред потенциалните туристи?; Доколко прилагането на устойчиви практики е от значение при избора на дестинация?; Кой са най-популярните туристически атракции в Рило-Пиринския район?; Кой са основните мотиватори на туристите при избора им на дестинация РПТР?; В каква степен характеристиките и елементите на екотуризма са причина за предприемане на туристическо пътуване сред потенциалните туристи и съответно причина да изберат РПТР сред туристите на място в дестинацията?; В каква степен туристите на място са удовлетворени от отделните елементи на предлагането в дестинацията?; Какво разбират туристите под „екотуризъм“?; Може ли екотуризмът да замести ски туризма в Рило-Пиринския район?; Кой видове туризъм са най-разпространени в района?.

Като модел за осъществяване и представяне на анализа са използвани редица предходни изследвания на туристическото търсене (Маринов и др., 2000, Дограмаджиева, 2003; Дограмаджиева, 2014; Маринов и др. 2015а, Маринов и др. 2015б, Маринов и др. 2015с; Воденска и Николова, 2017; Дограмаджиева, 2018; Маринов и Жулева, 2020;), както и някои наднационални проучвания на туристическото търсене (Preferences of Europeans ..., 2016). Представените данни са набавени чрез собствено анкетно проучване с туристи на терен, онлайн анкетно проучване и чрез официални източници.

Използвани са данни от Националния статистически институт от 2018 година (анализ на териториалното разпределение на туристическото търсене по общини, динамика на туристическото търсене и структура на пренощуващите чужденци) и анкетно проучване от 2019 г. сред потенциални туристи (онлайн

въпросници) и туристи на място в дестинацията. Използваните официални статистически данни за 2018 г. коректно отразяват нивата на туристическо търсене в района в годините преди кризата, породена от пандемията от Ковид-19.

Теренните проучвания и онлайн анкетирането са осъществени в периода януари 2019 – март 2020 г. Въпросниците към потенциални туристи са разпращани по различни онлайн канали, като събраните отговори са 254. Анкетите, попълнени от туристи на място в дестинацията, са 121. Част от въпросите към двата субекта на търсенето са идентични, което позволява да бъде направен паралелен анализ на отговорите им.

Туристи на място в дестинацията

Проучването е направено чрез попълване на въпросници на място в няколко локации в РПТР. Анкети са правени както в най-популярните туристически дестинации (Банско, Разлог, Боровец, Сандански, Мелник, Сапарева баня, Самоков), така и в дестинации с по-ниско ниво на развитие и в близост до защитени територии (Бели Искър, Говедарци, Рила, Белица, Хаджидимово, Огняново), както и в самите защитени територии (НП „Рила“, НП „Пирин“, ПП „Рилски манастир“). Предвид сравнително големия времеви обхват на теренното проучване беше възможно анкетите да бъдат правени през четирите годишни сезона. По време на проучванията бяха набрани 121 анкети от туристи (72% от българи и 28% от чужденци) в 16 от общините в района (70%).

Събираната чрез анкетното проучване информация е свързана най-вече с мотивацията за предприемането на пътуването, профила на туристите, начина на осъществяване на пътуването, удовлетвореността от елементите на предлагането в дестинацията, разбирането им за екотуризъм и дали даденият турист може да бъде класифициран като практикуващ екотуризъм според определени критерии.

Проучване в обичайното местоживееие (туристи извън дестинацията)

Въпросниците са разпространени почти изцяло онлайн – чрез имейл, социални мрежи, сред близки, роднини и колеги. Набраните отговори са 254 за период от година и половина. С въпросника се цели да се направи профил на потенциалните туристи от гледна точка на честота на пътуване, форма на организация на пътуването, предпочитан вид транспорт, мотиви при избор на дестинация. С част от въпросите се цели да се улови доколко характеристиките и специфичните за екотуризма дейности са важни за потенциалните туристи при избора им на дестинация и организация на пътуването. Част от въпросите се отнасят до самия РПТР и целят да уловят с кои видове туризъм и кои атракции и дестинации потенциалните туристи свързват района.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЯ

I. Статистическа информация¹

През 2018 г. в РПТР са реализирани малко над 2,2 млн. нощувки, което го нарежда на трето място в страната след двата черноморски района (Бургаско Черноморие и Варненско Черноморие) с дял от 8%. Районът е изключително предпочитан от българите, като на него се падат 16% от пренощуващите българи и 14% от нощувките на българи, но едва 8% от пренощуващите чужденци и 5% от реализираните от тях нощувки. Средният престой на туристите в местата за настаняване в РПТР е 2,5 нощувки, при 3,4 средно за страната, което го нарежда на четвърто място сред туристическите райони.

Туристическото търсене в РПТР е изключително концентрирано, като на едва шест от общо 23 общини в района се падат 88% от нощувките и 87% от пренощуващите лица. Двете общини с най-голям брой отчетени нощувки са Банско (34%) и Самоков (26%). Търсенето от страна на чужденците е още по-силно концентрирано – 97% от нощувките на чужденци са във водещите шест общини.

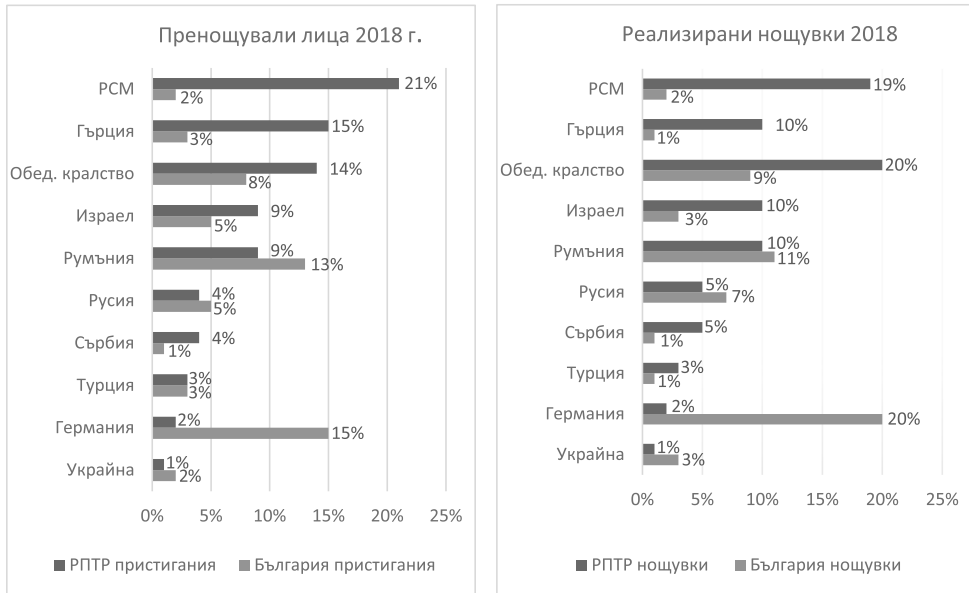
За периода 1998–2018 г. реализираните нощувки в района се увеличават малко повече от три пъти, като нощувките на чужденци нарастват значително повече (3,8 пъти), отколкото нощувките на българи (2,7 пъти). По отношение на средния престой в местата за настаняване се наблюдава малко съкращаване от 2,7 нощувки пред 1998 г. на 2,4 през 2018 г. Най-голямо увеличение в броя на нощувките се наблюдава в община Банско, където през 2018 г. са отчетени 40 пъти повече нощувки спрямо 1998 г.

Структурата на пренощуващите чужденци в местата за настаняване в РПТР се отличава със значителен превес на търсенето от страна на гражданите от съседни страни. През 2018 г. в РПТР са отчетени нощувки в местата за настаняване от граждани от над 110 страни, като 85% от нощувките и 82% от пристиганията се падат на първите 10 страни, които са разгледани във фиг. 1.

Забелязват се известни разлики в подреждането на страните между тези с най-много пристигания и тези с най-много нощувки – следствие от различната продължителност на престоя на гражданите на отделните страни. Почти 70% от пренощуващите лица (68%) и реализираните нощувки (69%) се падат на пет страни – Република Северна Македония (21% от пренощуващите и 19% от нощувките), Обединеното кралство (14% от пренощуващите и 20% от нощувките), Гърция (15% от пренощуващите и 10% от нощувките), Израел (9% от пренощуващите и 10% от нощувките) и Румъния (9% от пренощуващите и 10% от нощувките). Най-голям дял при пристиганията имат съседните на района страни Република Северна Македония и Гърция, както и гражданите на Обединеното кралство, като туристите от тези страни са 50% от пренощу-

¹ По-подробни резултати въз основа на статистически данни са публикувани в Маринов и Георгиева, (2020).

валите. По отношение на нощувките водещ пазар е Обединеното кралство с 20% от нощувките, като е важно да се отбележи, че тези туристи имат най-голям дял в община Самоков (58%), докато при другите държави най-голямата част от нощувките са в община Банско. Впечатляващ е и повишеният дял на туристи от Израел (10% от нощувките при 4% средно за България).

Фиг. 1. Пренощували лица и реализирани нощувки в местата за настаняване в РПТР по страни, 2018 г., източник: НСИ и собствени изчисления

Fig. 1. Overnight stays and nights spent in accommodation establishments in RPTR by countries, 2018, source: NSI and own calculations

Структурата на нощуващите посетители в РПТР се различава съществено от тази на страната в няколко отношения:

– Тя е доста по-концентрирана, с изразена тежест на водещите пазари. По отношение на пренощувалите, първите 10 държави в РПТР са с дял 82%, докато за България този дял е 65%. При нощувките 85% от тях в РПТР се падат на първите 10 държави, докато за България – 72%.

– Първите десет страни в България и първите десет в РПТР се различават съществено по позиции и относителна тежест на отделните страни. В РПТР е значително по-висок делът на РСМ (с 19 процентни пункта при пренощувалите и 17 процентни пункта при нощувките), Гърция (с 12 п.п. при пренощувалите и 9 п.п. при нощувките), Обединеното кралство (съответно с 6 п.п. и 11 п.п.) и Израел (с 4 п.п. и 7 п.п.). Същевременно в района е значително по-нисък делът на водещия за България пазар Германия (с 13 п.п. при пренощувалите и 18 п.п. при нощувките). Районът има малко по-нисък дял на втория най-голям пазар за страната – Румъния (с 4 п.п. при пренощувалите и 1 п.п. при нощувките).

– Впечатление правят значително по-силните позиции на РПТР на съседните пазари – Република Северна Македония, Гърция и Сърбия.

Над средната за района продължителност на престоя (3,3 нощувки) имат гражданите на Обединеното кралство (4,7), Русия (4,3), Сърбия (4,2), Украйна (3,6), Израел (3,6) и Румъния (3,5).

II. Потенциално туристическо търсене (проучване на потенциални туристи)

Проучването е осъществено в периода януари-ноември 2019 г. чрез стандартизиран онлайн въпросник, разпратен по различни канали. Получените отговори са 273.

Таблица 1

Table 1

Профил на респондентите, взели участие в проучването на потенциалното търсене на екотуризъм в РПТР

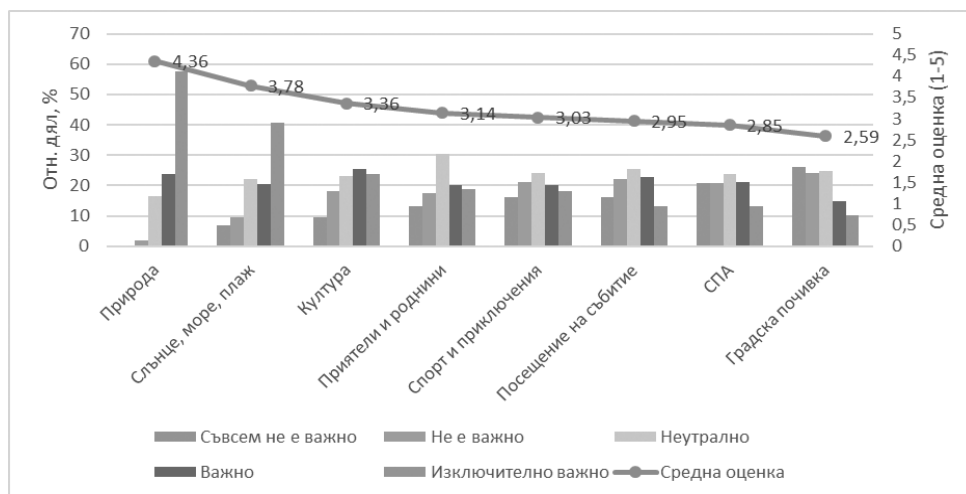
Profile of the respondents who took part in the study of the potential demand for ecotourism in RPTR

Националност	Българин	99,6%
	Чужденец	0,4%
Местоживеене	София	71%
	Друг областен град	18%
	Друго населено място	5%
	Чужбина	6%
Пол	Мъж	36%
	Жена	64%
Възраст	До 34 години	53%
	35–50 години	28%
	51–65 години	12%
	Над 65 години	8%
Брой туристически пътувания на годишна база	Нито едно	2%
	Едно	6%
	Две или три	28%
	Четири или пет	21%
	Между шест и десет	20%
	Над 10	23%
Начин на организация на пътуването	Самостоятелно	93%
	Чрез туроператор/агент	7%
	Собствена кола	85%
	Самолет	44%
Най-често използван вид транспорт при туристически пътувания*	Автобус	31%
	Влак	20%
	Пеша	12%
	Кола под наем	7%
	Колело	4%

* По отношение на използваните транспортни средство респондентите са имали възможност да посочат повече от един отговор, поради което сумата надхвърля 100%

От данните става ясно, че резултатите могат да бъдат представителни изключително за българските туристи. Сред отговорилите абсолютно доминират българите, макар че част от тях живеят в чужбина. Силно доминират отговорилите от София, което е обяснимо с изключително високата тежест на софиянци в туристопотока към района, която е подчертавана и в по-ранни изследвания (Маринов и др., 2000). Доминират по-младите респонденти (до 50 г.) и особено до 34 г., което също е обяснимо с осъществяването на проучването онлайн. Туристическата подвижност на респондентите е значително по-висока от типичната за страната (вж. напр. Маринов, Жулева, 2020).

С най-висока оценка сред причините за предприемане на туристическо пътуване от респондентите е природата, която е определена като изключително важна за 58% от участниците в проучването. На второ място са традиционните мотиватори слънце, море и плаж. Културата е на трето място със средна оценка от 3,4 пункта при максимални 5. Сравнението с данни на национално ниво (Preferences of Europeans towards Tourism, 2016) показва, че респондентите посочват по-често като причина природата и значително по-рядко слънце, плаж, море и посещение на приятели и роднини, спрямо средните за страната стойности. И на национално, и на европейско ниво най-важната причина е слънце-море-плаж, следвана от посещение на приятели и роднини, а природата е едва на трето място.

Фиг. 2. Причини за предприемане на туристическо пътуване
Fig. 2. Reasons for going to holiday

Най-важните фактори при избора на дестинация за туристическо пътуване са представени в табл. 2. Впечатление прави, че с най-високи оценки са фактори, които могат пряко да се обвържат с екотуризма – запазена природа, възможност за разходки, пешеходни турове и преходи, спокойствие, откъс-

ване от цивилизацията, запазени автентични бит и култура. Изгодните цени също са съществен фактор за избор на дестинация, а РПТР се отличава със сравнително ниско ценово равнище.

Таблица 2

Table 2

Фактори, играещи роля при избора на дестинация за туристическо пътуване (оценка от 1 до 5)
Factors playing a role in choosing a destination for a tourist trip (score from 1 to 5)

Запазена природа и красив пейзаж	4,54
Възможност за разходки, пешеходни турове, преходи	4,24
Спокойствие, тишина, откъсване от цивилизацията	4,09
Запазени автентични бит и култура в дестинацията	4,07
Изгодни цени	3,92
Възможност за дегустация на местни храни и вина	3,75
Възможност за запознаване с местни занаяти и обичаи	3,71
Възможност за развлечение и общуване	3,53
Посещение на музеи, исторически забележителности	3,48
Привързаност към дестинацията	3,40
Възможност за посещение на защитени територии	3,40
Възможност за практикуване на СПА туризъм	3,04
Възможност за практикуване на спорт	2,90
Достъпност, близост до мястото, в което живея	2,55
Мода – дестинацията е много актуална в момента	1,59

В табл. 3 са изброени няколко фактора, които до известна степен са свързани с екотуризма, но по-скоро с устойчивото развитие и респондентите са посочили дали някои от тях е играл роля при избора на дестинация през последната година. Въпросите са заимствани от проучванията на Евробарометър за пътуванията на европейците (*Preferences of Europeans towards Tourism, 2016*, цит. по Маринов и Жулева, 2020, с. 206) и са насочени към установяване на значението на устойчивостта (устойчивите практики) като фактор при избора на дестинация. Над половината от анкетираните (58%) посочват, че нито един от факторите не е играл роля за тях във връзка с пътуване през последната година. Малко над една четвърт са посочили, че прилагането на практики за устойчиво развитие и опазване на околната среда е било фактор при избора им на дестинация.

Таблица 3

Table 3

Относителен дял от респондентите, посочили че някой от факторите играе роля при избора им на дестинация
Relative share of respondents who indicated that some of the factors play a role in their choice of destination

	Собствено проучване	Национално проучване, 2015 г.
Дестинацията (град, село или регион) прилага практики за устойчиво развитие и опазване на околната среда (например мерки за опазване на природни и културни обекти, намаляване на въздействието от туризъм върху природата, приобщаване на местното население към туризма и ползите от него)	28%	12%
Дестинацията е достъпна с транспортни средства, имащи понижен негативен ефект върху природата	11%	12%
Мястото за настаняване прилага устойчиви практики като мерки за пестене на енергия и вода, рециклиране, предлагане на продукти и услуги с местен произход	23%	8%
Дестинацията или мястото за настаняване притежава сертификат за устойчивост и опазване на околната среда	4%	4%
Никой от тези фактори не е изиграл роля при избора ми на дестинация	58%	57%

Почти всички отговорили (95%) посочват, че са посещавали РПТР. По отношение на видовете туризъм, с които респондентите свързват района, възможните отговори са ограничени до три. Голяма част посочват, че свързват района с планински пешеходен туризъм (82%), следван от ски туризъм (60%). Значително по-малко от отговорилите са посочили СПА и балнеотуризма (35%), екотуризма (27%), културно-познавателния (27%), следвани от приключенския (19%), селския (17%), религиозен и поклоннически (15%), винен и гурме (14%) и събитиен туризъм (13%).

Потенциалните туристи са помолени да изброят до три дестинации или атракции, с които свързват района (Табл. 4), като 246 от анкетираните са дали отговор. Сред първите 20 най-споменавани има значителен брой природни обекти, както и населени места с развит културно-исторически и СПА туризъм. Почти всеки втори, дал отговор на въпроса, е посочил Банско. Седемте Рилски езера и Рилският манастир също се отличават с голям брой посочвания. Като цяло преобладават обекти, които се намират в защитени територии или са в близост до тях.

Таблица 4

Table 4

Най-популярните дестинации и атракции, спрямо потенциалните туристи
The most popular destinations and attractions for potential tourists

Банско	118	Кончето	17
Седемте Рилски езера	106	Сапарева баня	16
Рилски манастир	86	Вр. Безбог	16
Боровец	55	Село Баня	14
Вр. Мусала	45	НП „Пирин“	12
Вр. Вихрен	40	Вр. Синаница	11
Сандански	34	НП „Рила“	8
Добринище	25	Тевно езеро	8
Вр. Мальовица	22	Стобски пирамиди	8
Мелник	18	Благоевград	7

III. Проучване на посетителите в дестинацията

По време на теренно проучване, осъществено в периода февруари-октомври 2019 г. са анкетирани 121 туристи в 16 от общините в района.

Таблица 5

Table 5

Основни параметри на анкетното проучване на посетителите в дестинацията
Main parameters of the survey of visitors in the destination

Сезон на провеждане на анкетата	Пролет	12%
	Лято	42%
	Есен	23%
	Зима	23%
	Банско	24%
Общини с най-голям брой направени анкети	Самоков	18%
	Разлог	14%
	Сандански	14%
	Сапарева баня	11%
	Белица	4%
	Благоевград, Хаджидимово	По 3%
	Гърмен, Долна баня, Рила	По 2,5%
Място на провеждане на анкетата	Гоце, Делчев, Костенец, Якоруда	По 1,6%
	В защитена територия	21%
	Извън защитена територия	79%

Профилът на респондентите е представен в табл. 6. Преобладават българите, но е значителен дялът и на чужденците (20%). Сред анкетираните българи най-голям дял имат живеещите в София (73%), следвани от живеещите в останалите областни градове (21%) и живеещите в чужбина (5%). Сред интервюираните чужденци има туристи от Гърция, Израел, Испания, Великобритания, САЩ, Македония, Германия, Сърбия, Полша, Белгия, Русия, Чехия.

Подобно на потенциалното търсене, повишен е делът на по-младите туристи – до 34 г. (35%) и 35–50 г. (41%). За посетителите на място е характерна още по-висока честота на пътуванията (57% осъществяват поне 6 пътувания годишно), спрямо 43% при туристите извън дестинацията.

Таблица 6
Table 6

Профил на анкетираните туристи в дестинацията
Profile of the surveyed tourists in the destination

Националност	Българин	80%
	Чужденец	20%
Пол	Мъж	47%
	Жена	53%
Възраст	До 34 години	35%
	35–50 години	41%
	51–65 години	18%
	Над 65 години	6%
	Едно	1%
Брой туристически пътувания годишно	Две или три	7%
	Четири или пет	35%
	Между шест и десет	27%
	Над десет	30%

Преобладаващата част от туристите (82%) са пристигнали в дестинацията със собствена кола, следвани от тези с автобус (7%), кола под наем (6%) и влак (2%). Едва 10% от туристите заявяват, че са използвали услугите на туроператор или агент при организацията на настоящото си пътуване, а останалите са го организирали самостоятелно.

Голямата част (90%) реализират поне една нощувка в дестинацията, докато останалите 10% или минават транзитно или са еднокдневни посетители. Средната продължителност на престоя на респондентите в дестинацията е 2,7 нощувки. Най-голям дял имат отседналите в хотел (37%), но е висок делът и на отседналите в къща за гости или семеен хотел (31%). С по-малка тежест са хижа или туристическа спалня (11%), апартаментен комплекс (9%) и собствено второ жилище (4%).

Едва 14% от туристите при настоящото си пътуване за първи път посещават РПТР, а средно посещавалите го посочват, че са го посещавали 5,2 пъти през последните 5 години, т.е. средно поне веднъж годишно.

Относно разходите, които анкетираните туристи заявяват, че правят по време на настоящото си пътуване (включително настаняване, транспорт в рамките на дестинацията, храна и напитки, разходи за пазаруване и забавление) най-голяма част посочват, че ще изхарчат между 51 и 100 лева (41%), между 101 и 200 лева (31%) и между 21 и 50 лева (23%).

Най-често посочваните причини за избор на дестинация от страна на туристите са свързани с пешеходния, екотуризма и СПА туризма. Запазената природа и красивия пейзаж са причина за избор на дестинацията от 75% от анкетираните, докато 41% твърдят, че са привлечени от възможностите за практикуване на екотуризъм. Като специфична причина екотуризмът е на сравнително по-заден план, но трите водещи причини са тясно свързани с неговото практикуване. Практикуването на зимни спортове е на последно място с 20%.

Таблица 7
Table 7

Дял на туристите, посочили съответната причина като мотив за избор на дестинация
Share of tourists who mentioned the reason as a motive for choosing a destination

Възможност за разходки, пешеходни турове, преходи	77%
Запазена природа и красив пейзаж	75%
Спокойствие, тишина, откъсване от цивилизацията	49%
Възможност за практикуване на СПА туризъм	45%
Възможност за практикуване на екотуризъм	41%
Възможност за дегустация на местни храни и вина	37%
Привързаност към дестинацията	30%
Възможност за развлечение и общуване	30%
Възможност за практикуване на културен туризъм (посещение на музей, исторически забележителности)	30%
Изгодни цени	27%
Посещението ми е част от обиколно пътуване	23%
Достъпност, близост до мястото, в което живея	21%
Добри условия за практикуване на зимни спортове	20%

На анкетираните са предложени редица твърдения, свързани с екотуризма в района като фактор за неговия избор, за които те трябва да посочат степента на тяхното значение, което е оценено по скала от 1 (най-маловажно) до 5 (най-важно). Най-висока оценка са получили причините, най-пряко свързани с екотуризма (запазена природа, местни продукти, информираност и посещение на защитени територии). Следват причините за предприемане на пътуване, свързани с местната култура, а на по-задно място са тези, касаещи устойчивото развитие (практики за устойчиво развитие и опазване на околната среда, вкл. сертифициране).

Степен на важност (от 1 до 5) на фактори, свързани с екотуризма
 („Доколко следните твърдения се отнасят за Вашия престой в дестинацията?“)
 Degree of importance (from 1 to 5) of factors related to ecotourism („To what extent do the
 following statements apply to your stay at the destination?“)

Запазената природа ме мотивира да избира тази дестинация	4,14
По време на престоя си планирам да закупя продукти от местно производство	4,09
Аз съм информиран по отношение на природното и културно наследство на района	3,99
Запознат съм с възможностите за практикуване на екотуризъм в района	3,69
По време на престоя си ще посетя защитени природни територии	3,66
По време на престоя си ще се запозная с местната култура (занаяти, кулинария, обичаи)	3,52
Запазената автентична култура ме мотивира да избира тази дестинация	3,27
Дестинацията (град, село или регион) прилага практики за устойчиво развитие и опазване на околната среда	3,2
Мястото за настаняване прилага устойчиви практики като мерки за пестене на енергия и вода, рециклиране, предлагане на продукти и услуги с местен произход	3,11
Дестинацията или мястото за настаняване притежава сертификат за устойчивост и опазване на околната среда	2,85
Дестинацията е достъпна с транспортни средства, имащи понижен негативен ефект върху природата	2,7

По отношение на общата задоволеност 45% от респондентите посочват, че са напълно доволни от престоя си в дестинацията, 49% отговарят, че са доволни и 6% посочват, че са частично доволни. Никой не е посочил, че е недоволен, а средната оценка от отговорите е 4,40 (от максимум 5).

Табл. 9 представя оценката на удовлетвореността от отделни елементи на туристическото предлагане (продукт). Преобладават сравнително високи оценки, като се оформят няколко групи – най-високо оценени (около 4,5) са атрактивността на природата и отношението на местните към туристите. С оценки над 4 са други характеристики, които имат общо с предлагането на екотуризъм – възможност за общуване с местните, предлагане в местата за настаняване и заведенията за хранене, туристическата информация и съхранената природа, като и съотношението цена – качество. По-ниско, но все пак сравнително добре са оценени възможността за закупуване на местни продукти и сувенири, транспорта, чистотата и реда. Най-ниска оценка (под 3) са получили условията за хора с увреждания.

Таблица 9

Table 9

Оценка на удовлетвореността от елементите на туристическото предлагане (продукт) в РПТР
Assessment of the satisfaction with the elements of the tourist offer (product) in the RPTR

	Средна оценка (от 1 до 5)
Атрактивна природа (природни забележителности)	4,57
Отношение на местното население към туристите	4,48
Възможност за общуване с местните (в т.ч. език)	4,27
Предлагане в заведенията за хранене	4,26
Възможност за разнообразни дейности	4,25
Съотношение цена-качество	4,16
Предлагане в заведенията за настаняване	4,13
Туристическа информация, указателни табели, ТИЦ	4,12
Съхранена природа	4,07
Възможност за специфични рекреационни дейности	4,05
Възможности за закупуване на местни продукти и сувенири	3,94
Транспорт/ възможности за придвижване	3,88
Атрактивна история и култура (забележителности, обичаи, празници)	3,84
Чистота и ред	3,75
Съхранена автентична култура	3,68
Условия за хората с увреждания	2,95

Извън стандартизирания въпрос туристите отговаряха със свободен отговор от какво са особено доволни и съответно особено недоволни. И в свободния отговор туристите най-често споменават природата, чистия въздух, забележителностите, хубавата храна, наличието на минерална вода и възможностите за различни дейности.

Като причини за особено недоволство някои от туристите са посочили лошите условия в местата за настаняване (най-споменавани са хижите), лошото качество на храната, лошото обслужване, състоянието на пътната мрежа, високите цени (най-вече в Банско, Боровец, Сандански), липсата на табели и информация. Част от туристите изразяват недоволство от твърде големия туристопоток в планините (х. Вихрен, Седемте Рилски езера, Мусала), опашките на лифтовете, както и прекомерното застрояване.

Два напълно идентични въпроса са зададени на двете групи субекти на търсенето в РПТР. Първият цели да изясни какво разбират те под понятието „екотуризм“. И двете групи респонденти в най-голяма степен са съгласни с твърдението, че екотуризмът трябва да се развива в хармония с цялата заобикаляща среда (природна и социална), като по-категорични са потенциалните туристи (64%). Разбирането, че екотуризмът е пътуване, при което контактът

със запазената природа е основен мотиватор е на второ място, като тук туристите в дестинацията са по-категорични (44%). Най-ограничаващото твърдение – че екотуризмът е туризъм в защитени територии – е посочено от много малка част от респондентите – 2% от потенциалните туристи и 5% от туристите в дестинацията.

Таблица 10
Table 10

Дял на респондентите, съгласни с твърденията по отношение на същността на екотуризма
Share of respondents who agree with the statements regarding the nature of ecotourism

	Потенциални туристи	Туристи в дестинация
Туризмът в хармония с цялата заобикаляща среда (природна и социална)	64%	52%
Пътуване, при което контактът със запазената природа е основен мотиватор	34%	44%
Туризмът в защитени територии	2%	5%

Вторият въпрос, зададен към двете групи изследвани субекти, касае широко дискутирания въпрос за това доколко екотуризмът и ски туризмът са съвместими и могат да бъдат развивани на една и съща територия. Мненията на двете групи респонденти до голяма степен съвпадат и според тях екотуризмът трябва да допълва ски туризма в района. Значително по-малка част смятат, че екотуризмът може да замести ски туризма – 9% от потенциалните и 13% от туристите в дестинацията, докато твърдението, че екотуризмът няма шансове за съществено развитие е посочено от незначителна част от респондентите.

Таблица 11
Table 11

Дял на респондентите, съгласни със съответното твърдение по отношение на конфликта екотуризъм – ски туризъм
Share of respondents who agree with the relevant statement regarding the ecotourism-ski tourism conflict

	Потенциални туристи	Туристи в дестинация
Екотуризмът трябва да допълва ски туризма в района	88%	87%
Екотуризмът може да замести ски туризма в Рило-Пиринския район	9%	13%
Екотуризмът няма шансове за съществено развитие в района	3%	1%

Друг въпрос, който до голяма степен е идентичен за всички групи респонденти, изследва предлагането и търсенето на различните видове туризъм в района. Тъй като въпросите са зададени по различен начин (вж. текста към таблица 12) отговорите са обработени и ранжирани според оценката на съответните субекти на търсене. И двете групи са сложили пешеходния и природ-

допознавателен туризъм на първо място. Екотуризмът се поставя сравнително високо от двете групи туристи (на трето място от туристите в дестинацията и на четвърто от потенциалните туристи). Мненията по отношение на ски туризма са разнопосочни –голяма част от потенциалните туристи свързват РПТР със скиите, докато по-малка част от анкетираните туристи на място са привлечени от възможностите за практикуване на ски туризъм.

Таблица 12

Table 12

Ранжиране на видовете туризъм в РПТР според субектите на търсенето
Ranking of the tourism types in RPTR according to the subjects of demand

Вид туризъм	Потенциални туристи	Туристи в дестинация	Среден ранг
Пешеходен/ Природопознавателен	1	1	1
СПА и балнео туризъм	3	2	2
Екотуризъм	4	3	3
Ски туризъм	2	6	4
Културно-познавателен	5	5	5
Приключенски туризъм	6	8	6
Винен и гурме туризъм	9	4	7
Селски туризъм	7	7	8
Религиозен туризъм	8	9	9
Събитиеен туризъм	10	10	10

Въпросите в анкетните карти са: Потенциални туристи: С кои три вида туризъм най-вече свързвате района на Рила и Пирин?; Туристи в дестинацията: Възможността за практикуване на какви видове туризъм Ви накара да изберете това място за Вашата почивка?

На същия принцип са ранжирани и отговорите, свързани с различни индикатори за устойчиво развитие и екотуризъм. Най-висока оценка отново е свързана с природата и нейната съхраненост като основание за развитие на туризма и като мотиватор за избор на дестинация от субектите на търсенето. Средно на второ място са предлагането и дегустацията на местни храни и напитки, което е по-популярно сред туристите на място. Прилагането на устойчиви практики, екологичният транспорт и наличието на сертификат за качество или устойчивост не играят особена роля при избора на дестинация както за потенциалните туристи, така и за тези на място в дестинацията.

Ранжиране на индикатори за устойчиво развитие и екотуризъм по степен на важност
 Ranking of indicators for sustainable development and ecotourism by degree of importance

	Потенциални туристи	Туристи в дестинация	Среден ранг
Запазена природа	1	1	1
Предлагане и дегустация на местни храни и напитки	3	2	2
Запазена култура	2	4	3
Възможност за повишаване информираността	4	3	4
Устойчиви практики в дестинацията	5	5	5
Устойчиви практики в местата за настаняване	6	6	6
Наличие на транспортни средства с нисък екологичен отпечатък	7	8	7
Наличие на сертификат за качество/устойчивост	8	7	7

ДИСКУСИЯ

Характерно за Рило-Пиринският район е, че той е изключително предпочитан сред българските туристи, макар че техният дял в реализираните нощувки е по-малък в сравнение с други райони, с изключение на черноморските и София. Докато през годините броят на пренощуващите чужденци и техните нощувки остават с почти непроменен дял в страната, цялостното подобряване на позициите на района се дължи основно на българите. От друга страна предпочитанията на чуждите туристи са свързани с няколко туристически центъра и техните нощувки са силно концентрирани в малко на брой локации.

По отношение на туристическото търсене РПТР има позиции, сходни с тези на предлагането при национално сравнение (трето място след черноморските райони) (Георгиева, 2021), но с още по-силно изразени териториалните диспропорции, изразяващи се в концентрация на 90% от реализираните нощувки в шест общини. Районът е много популярен сред българските туристи, които се характеризират с по-къс престой, но балансират сезонността (концентрацията на чуждите туристи е през зимните месеци). Водещите външни пазари се отличават значително от типичните за България като цяло – съседни на България страни (Република Северна Македония, Гърция, Румъния), Обединено кралство, Израел. Териториалните диспропорции по отношение на чуждестранните туристи са много по-силно изразени в сравнение с българите.

Данните за потенциалното туристическо търсене показват високо значение на фактори като запазена природа, възможност за пешеходни турове, спокойствие и тишина, запазена автентична култура и изгодни цени при избора на дестинация от страна на респондентите, докато прилагането на практики на устойчивост не е от особено значение. Популарността на РПТР сред потенциалните туристи е доста висока (95% са го посещавали) и се свързва най-вече с

възможностите за туризъм в планините (пешеходен и ски туризъм). Едва 27% свързват РПТР с екотуризма като специфичен вид туризъм. От друга страна потенциалното търсене е насочено най-вече към дейности и обекти, свързани с природата, което е благоприятен фактор за развитие на екотуризма.

Данните от проучването сред посетителите на място показват висока степен на „лоялност към дестинацията“ (едва 14% посещават района за първи път). Относно мотивите за избор на дестинацията и тук водещи са възможностите за пешеходни турове, запазената природа и спокойствието. Възможностите за практикуване на екотуризъм са посочени от 41% от анкетираните – значително повече от потенциалните посетители. За голяма част от туристите от съществена важност са запазената природа, възможността за купуване на местни продукти, информираността за района и възможностите за практикуване на екотуризъм. Високо оценени са елементите на предлагането, които се отнасят до екотуризма. Може да се твърди, че по отношение на реалното търсене в дестинацията, екотуризмът е доста по-застъпен в сравнение с търсенето от страна на потенциалните туристи.

Всички участници в проучването възприемат по-широката дефиниция за екотуризъм като туризъм в хармония с цялата заобикаляща среда (природна и социална) и са доста категорични в мнението си, че екотуризмът трябва да допълва ски туризма в района. Висока оценка по отношение на природата, нейната съхраненост и произтичащата от това популярност на пешеходния и природопознавателния туризъм създават добри условия за развитие на екотуризъм. Вникването в същността на този вид, туризъм, прилагането по неговите принципи и адаптирането им към спецификите на средата в РПТР, може да доведе до привличане на голяма част от съществуващото търсене на природни форми на туризъм към екотуризма.

Данните по отношение на значението на практиките за устойчиво развитие не кореспондират с теоретичните виждания, както по отношение на характеристиките на екотуризма, така и по отношение профила на екотуриста. Резултатите показват, че устойчивите практики не са приоритетни и за двете разгледани групи субекти на търсенето (потенциални туристи и туристи на място), което предполага „образователни дейности“.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представените резултати показват сравнително високо равнище на туристическо търсене към Рило-Пирински туристически район в сравнение с останалите туристически райони, но със силно изразени териториални диспропорции вътре в района. Търсенето на екотуризъм от друга страна се изразява най-вече чрез големия интерес към красивата и съхранена природа в района и в по-малка степен чрез останалите характеристики на екотуризма като инте-

рес към интерпретация и образование, към местната култура и към прилагането на устойчиви практики от страна на субектите на предлагането.

Проведените анкетни проучвания на туристическото търсене (потенциално и в дестинацията) показват наличие на голям интерес към планинският пешеходен туризъм и природопознавателния туризъм. Същевременно сравнително малка част от потенциалните туристи (27%) и туристите в дестинацията (41%) свързват РПТР с екотуризма. Това води до идеята, че чрез прилагане на редица принципи на екотуризма и адаптирането им към спецификите на средата в РПТР е възможно превръщането на този голям контингент природо-ориентирани туристи в екотуристи. За постигане на това на първо място е необходимо развитие на екотуристическото предлагане и по-доброто му популяризиране във връзка с неговите принципи. Необходимо е и повишаване на осведомеността и разбирането на туристите и потенциалните туристи за същността му и възможностите за устойчиво развитие, които предполага.

Развитието на екотуризъм в РПТР е възможност до известна степен да се преодолеят големите териториални диспропорции по отношение на туристическото търсене. В същото време дисперсното му развитие, в това число и в нови туристически локации, би спомогнало за намаляване на негативните въздействия върху средата в локациите с голяма концентрация на туристопотоци. Големият интерес от страна на двете групи изследвани туристи към красивата и запазена природа в района (в т.ч. посочените забележителности и атракции), както и сравнително големият интерес към запазената култура, местните обичаи и продукти и възможностите за интерпретация, са предпоставки да се твърди, че е налице търсене на екотуризъм в РПТР в неговия най-широк смисъл, на „туризъм в хармония с цялата заобикаляща среда (природна и социална)“. Повишаване на търсенето на екотуризъм в неговата най-чиста форма (в съответствие с по-горе изброените характеристики) налага редица мерки, част от които биха могли да са повишаване на екологичната култура както сред местните хора и представителите на бизнеса, така и сред гостите на района, подобряване на екологичната инфраструктура и въвеждане на устойчиви практики в туристическите предприятия и т.н.

Представеното проучване допринася за попълване на информационните дефицити в един от туристическите райони на страната и потвърждава нуждата от актуална информация относно търсенето на екотуризъм в България. Чрез приложената методика търсенето на екотуризъм бива измерено в границите на Рило-Пирински туристически район. Планирането на развитието на екотуризма в разглеждания район налага провеждането на актуални и периодични изследвания както на туристическото търсене, така и на туристическото предлагане.

ЛИТЕРАТУРА

- Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014–2030 г. и План за действие към нея за периода 2017–2020 г., 2018 г., София (<http://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/strategicheski-dokumenti/aktualizirana-nacionalna-strategiya-za-ustoychivo-razvitie-na>)
- Воденска, М., В. Николова. 2017. Динамика на туристическото търсене и туристическото предлагане в община Разлог. – Год. на СУ, кн. 2 – География, т. 108, с. 327–352.
- Георгиева, М. 2021. Екотуризъм в Рило-Пирински туристически район (Анализ на туристическото предлагане) – Год. на СУ, ГГФ, т. 113, УИ „Св. Климент Охридски“, – С., с. 486–510
- Дограмаджиева, Е. 2003 Концепция за устойчиво туристическо развитие в общините Тетевен, Троян и Априлци. С., СУ „Св. Кл. Охридски“ (дис.).
- Дограмаджиева, Е. 2014. Анализ на туристическото търсене в област Смолян. – Год. На СУ „Св. Климент Охридски“, ГГФ, кн. 2 – География, т. 106. С., с. 285–307. https://www.uni-sofia.bg/docs/ggf/Ann_SU_106_colour.pdf
- Дограмаджиева, Е. 2018. Настанителната база на туризма в община Смолян: предлагане, търсене и проблеми на ефективността. Сборник доклади от втора международна научна и бизнес конференция „Устойчиво регионално развитие на България“ – СУ „Св. Климент Охридски“, ГГФ, 2016. С, ЕТ „Георги Лесков“, с. 28–40.
- Концепция за туристическо райониране на България. 2015. София: Министерство на туризма.
- Маринов, В. 1992. Някои нови концепции за туризма и туристическата политика.-Икономическа мисъл, № 12
- Маринов, В., В. Янева, М. Въжарова, Р. Минковски. 2000. Мониторинг на туристическото търсене. Регионална информационна система за наблюдение на туристическото търсене в Пиринския туристически район на примера на община Банско. Изд. “Св. Климент Охридски”, С.
- Маринов, В., М. Асенова, В. Николова. 2015а. Круизният туризъм в българския участък на р. Дунав. София: Бук Бутик.
- Маринов, В., М. Асенова, Е. Дограмаджиева, В. Николова, А. Асенова. 2015b. Пилотно тестване на Европейската система от индикатори за устойчива развитие на туризма (ETIS) в Столична община. София: Столична община, ОП „Туризъм“.
- Маринов, В., М. Асенова, Е. Дограмаджиева, В. Николова, А. Казаков, В. Янева, М. Недялков, М. Новакова. 2015с. Европейската система от индикатори за устойчиво развитие на туризма (ETIS) в Дунавския район на България – 2015 г. София: FPDD, GIZ.
- Маринов, В., М. Георгиева. 2020. Местата за настаняване в Рило-Пирински туристически район – състояние и тенденции – Във: Сборник Юбилейна международна научна конференция „Туризъм отвъд очакванията“, ИК УНСС, С.
- Маринов, В., М. Жулева. 2020. Състояние и тенденции в предлагането и търсенето на места за настаняване в Северозападния район на България. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, С.
- Национална стратегия и план за действие за развитие на екотуризъм в България. 2004. ААМР.

- НСИ-Инфостат – статистическа база данни на Националния статистически институт на България <https://infostat.nsi.bg/>
- Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България 2014–2030. МИЕ.
- Стратегия и план за устойчивото развитие на туризма в Община Банско за периода 2014–2020 година (https://bansko.bg/phocadownload/strategii/BANSKO_TOURISM_STRATEGY_8_F.pdf)
- Assenova, M. 2005. About the product of ecotourism. First International Conference “Human Dimensions of Global Change in Bulgaria”. Proceedings. “St. Kliment Ohridski”, University Press, p. 68–71
- Bjork, P. .2000. Ecotourism from a Conceptual Perspective, an Extended Definition of a Unique Tourism Form, International journal of tourism research, p. 189–202
- Bottrill, C., D. Pearce. 1995. Ecotourism: Towards a key element approach to operationalising the concept. – Journal of Sustainable Tourism, No 1, p. 45–53.
- Ceballos-Lascurain, Hector. 1993. The IUCN Ecotourism Consultancy Programme. Mexico, DF.
- Dolnicar, S., Juvan, E. & Yanamandram, V. 2013. Ecotourists – Who are they and what should we really call them? In: Ballantyne, R. & Packer, J. (eds.) International Handbook on Ecotourism. Cheltenham: Edward Elgar, 95–107.
- Fennel, D. A. 2008. Ecotourism (3rd ed.) Oxford, UK:Routledge.
- Goodwin, H. 1996. In pursuit of ecotourism. Biodiversity and Conservation 5, 277–291.
- Honey, M. 1999. Ecotourism and Sustainable Development. Who owns Paradise? Island Press, Washington D.C.
- Honey, M. 2008. Ecotourism and sustainable development : who owns paradise?, 2nd ed.
- Perkins, H., D. A. Grace. 2009). Ecotourism: Supply of nature or tourist demand, Journal of Ecotourism.
- Preferences of Europeans towards tourism. 2016. Flash Eurobarometer 432, European Commission, Directorate-General for Communication http://data.europa.eu/88u/dataset/S2065_432_ENG
- The Green Globe 21 International Ecotourism Standard. 2004. Review of criteria, procedures and legal framework for ecotourism in Europe. http://www.ecoroute.eu/brochures/Report_SW_Europe_draft30-04-2004.pdf
- The European Ecotourism Labeling Standart – EETLS. 2009. Eco-Destinet Network
- UNWTO. 2002. The British Ecotourism Market.
- UNWTO World Tourism Organization. 2019. UNWTO Tourism Definitions, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284420858>.
- Wearing St., John Nei. 1991. Ecotourism : impacts, potentials, and possibilities. Oxford; Boston : Butterworth-Heinemann.

SUMMARY

The article presents the results of a study of the tourism demand on the territory of the Rila-Pirin tourist region, with a special attention being paid on the demand of ecotourism, looking for its basic quantitative and qualitative characteristics and taking into account its territorial distribution within the study area. Presented results are part of a larger study involving both supply and demand for ecotourism in the Rila-Pirin tourist region.

The analysis is mainly based on primary data obtained through a questionnaire survey conducted with representatives of two stakeholder groups: potential tourists (outside the destination) and tourists in the destination. The results of the primary study were examined through the prism of the main characteristics of ecotourism and its product derived from the literature and an attempt to measure the actual demand of ecotourism in the studied region is made. Official statistics are also considered in order to highlight the main trends in tourist demand in the region.

The results show a relatively high level of tourist demand for the Rila-Pirin tourist region compared to other tourist regions, but with strong territorial disparities within the region. The demand for ecotourism on the other hand is mainly expressed through the great interest in the beautiful and preserved nature in the region and to a lesser extent through the other characteristics of ecotourism such as interest in interpretation and education, local culture and the application of sustainable practices by the subjects of supply.

The conducted surveys of tourist demand (potentially in the destination) show a great interest in mountain hiking and nature tourism. At the same time, a relatively small proportion of potential tourists (27%) and tourists in the destination (41%) associate RPTR with ecotourism. This leads to the idea that by applying a number of principles of ecotourism and adapting them to the specifics of the environment in the RPTR, it is possible to turn this large contingent of nature-oriented tourists into ecotourists. To achieve this, in the first place, it is necessary to develop the ecotourism offer and better promote it in connection with its principles. It is also necessary to increase the awareness and understanding of tourists and potential tourists about its nature and the opportunities for sustainable development that it suggests.

The development of ecotourism in the RPTR is an opportunity to overcome to some extent the large territorial disparities in terms of tourist demand. The great interest of the two studied groups in the beautiful and preserved nature in the area (including the mentioned landmarks and attractions), as well as the relatively great interest in the preserved culture, local customs and products and the possibilities for interpretation, are a prerequisite for claiming that there is a demand for ecotourism in the RPTR in its widest sense of "Tourism in harmony with the whole environment (natural and social)".